

ضرورت باور به مهدویت و انتظار از منظر آیت الله العظمی صافی گلپایگانی

شادی ورشوچی^۱

چکیده

مقوله مهدویت و انتظار به دلیل نقش و تأثیر بسیاری که در ابعاد مختلف زندگی بشر دارد از مهمترین عقاید اسلامی است. پژوهش حاضر باهدف بررسی ضرورت باور به مهدویت و انتظار از منظر آیت الله العظمی صافی گلپایگانی به روش توصیفی-تحلیلی انجام شد. نتایج نشان داد از آنجا که امام موجب رسیدن شریعت الهی و واسطه فیض الهی به بشر است اعتقاد به امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الیک و انتظار ظهور او موجب امیدآفرینی، نشاط بخشی و حرکت زایی، مشوق حرکت‌های اصلاح‌گرانه و اسلام‌خواهانه است. همچنین، مجرای تحقق همه اهداف و آرمان‌های اسلامی، رفع ستمگری و حق‌کشی، حکمرانی اسلام بر همه گیتی، شکست نظام‌های استکباری رایج و فروپاشی احزاب شرک‌آلود غیرانسانی، از بین بردن جهل و ستم و کینه‌جویی‌ها و نژادپرستی‌ها، افزایش درک بشر نسبت به کرامت انسان، باعث قیام برای برپا داشتن حدود الهی و اجرای قانون اسلام، عامل پایداری در برابر رهبری‌های فاسد، موجب تحقق وعده الهی، عامل مبارزه با فساد و انحراف، عامل افزایش مقاومت در برابر بازگشت به جاهلیت و موجب احساس هویت دینی در مقابل پوچی در دنیای کفر می‌شود.

واژگان کلیدی: اهمیت مهدویت، باورداشت مهدویت، ضرورت مهدویت، صافی گلپایگانی.

۱. دانش‌پژوه دکتری کلام اسلامی، مجتمع آموزش عالی بنت‌الهدی، جامعه المصطفی العالمیه، قم، ایران.

۱. مقدمه

باورداشت مهدویت و انتظار در دین اسلام برگرفته از باور به ظهور امام دوازدهم است که براساس آن، ایشان که منجی آخرالزمان برای نجات و رهایی انسان‌ها و برقراری صلح و عدالت و برپاکردن حکومت جهانی است، خواهد آمد. این عقیده از عقاید والایی است و جایگاه بسیار مهمی دارد. یکی از راه‌های پی بردن به این جایگاه بررسی تفکر و تلاش اندیشمندان بزرگی است که مباحث خود را بدان معطوف داشته‌اند. آیت‌الله صافی گلپایگانی از عالمان مهدویت‌پژوه است. بررسی اهمیت و ضرورت باورداشت مهدویت و انتظار و پرداختن به آن از دیدگاه گلپایگانی موجب تبیین اهتمام و لزوم پژوهش در این موضوع یعنی، تأثیرات مختلف این باور در قلمروی زندگی بشر می‌شود. از ویژگی‌های بارز آیت‌الله صافی، ولایت‌مداری و بیان این نکته مهم است: «در عصر غیبت همواره باید گوشمان به سخنان مراجع عظام که در رأس آنان حضرت آیت‌الله خامنه‌ای می‌باشد، باشد تا بتوانیم عامل در دین اسلام باشیم». ایشان همواره پیرو ولایت بوده و مواضع سیاسی او همواره مورد توجه نمایندگان دیگر در مجلس خبرگان بود.

در هر گوشه از جهان از آسیا، آفریقا و یا حتی آمریکا اگر فردی در حمایت از دین عملی انجام می‌داد توسط ایشان تشویق می‌شد؛ زیرا معتقد بودند اسلام در آینده در تمام جهان فراگیر می‌شود و هرکس به اندازه خودش باید این زمینه را فراهم کند. ایشان در زمینه مهدویت هم عالم بودند و هم عامل. تأثیرات مهم باورداشت مهدویت و انتظار در زندگی بشر در نگاه ایشان عبارتند از: امیدآفرینی، نشاط‌بخشی، حرکت‌زایی و مقاومت در برابر رهبرهای فاسد و پیروی نکردن از آنها، مبارزه با فساد و انحراف آنها تا هنگامی که زمان ظهور فرارسد و وعده الهی که «زمین را صالحان به‌ارث خواهند برد» (انبیاء: ۱۰۵) محقق شود و حضرت ولی عصر عجل‌الله‌تعالی و یارانشان بر سراسر گیتی حکومت کنند. در آثار ایشان بسیار آمده است: «یک مسلمان منتظر با باورداشت مهدویت و انتظار، همواره اهل تلاش بوده و از رکود و بازگشت به جاهلیت‌گریزان است. چنان که می‌بینیم همواره برای رسیدن به تمام این آرمان‌ها، افراد مخلص بسیاری حتی از لذت‌های حلال دنیوی چشم‌پوشی کرده و به سمت جبهه‌های نبرد و پیکار با مفسدین و منحرفین جهاد کرده‌اند.

از مقاله‌هایی که در این راستا نوشته شده است می‌توان به مقاله کارکردهای فردی و اجتماعی باورداشت مهدویت از سکینه عبدالعزیز و سیده فاطمه موسوی اشاره کرد که به بحث تأثیرات باورداشت مهدویت در زندگی فردی و اجتماعی می‌پردازد. مقاله حاضر با تقریری از لزوم و وجود امام معصوم در هر عصر و زمانی به اهمیت و ضرورت باورداشت مهدویت در ابعاد و قلمروی مختلف زندگی بشر پرداخته است و از مزیت‌های مهم آن، مدون و متقن بودن آن از نظر عالم مهدویت‌پژوه، آیت‌الله صافی گلپایگانی است.

۲. لزوم وجود امام معصوم در همه اعصار

۲-۱. امام بیان‌کننده شریعت الهی

اعتقاد شیعیان این است که خداوند متعال برای رهبری امت، پس از حضرت محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، امامان دوازده‌گانه را نصب کرد. روایات متواتر بسیاری در کتب اهل سنت و شیعه وارد شده است که در آنها اسامی ائمه عَلَيْهِمُ السَّلَام ذکر شده است. بخشی از این روایات را آیت‌الله العظمی صافی گلپایگانی در کتاب منتخب الاثر جمع‌آوری کرده است که به نمونه‌ای از آن اشاره می‌شود. هنگامی که آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَ أَطِيعُوا الرَّسُولَ وَ أُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید خدای را اطاعت کنید و رسول و صاحبان امر از خویش را فرمان برید» (نساء: ۵۹) نازل شد خداوند متعال اطاعت اولی الامر را به طور مطلق واجب کرد و اطاعت ایشان را هم‌سنگ اطاعت پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قرار داد. جابربن عبدالله انصاری از پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ پرسید اولی الامر چه کسانی هستند. پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فرمود: «هم خُلَفَائِي يَا جَابِرُ وَ أُمَّةُ الْمُسْلِمِينَ بَعْدِي أَوْلَهُمْ عَلِيُّ بْنُ أَبِي طَالِبٍ عَلَيْهِ السَّلَام ثُمَّ الْحَسَنُ ثُمَّ الْحُسَيْنُ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ الْحُسَيْنِ ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ الْمَعْرُوفُ فِي التَّوْرَةِ بِالْبَاقِرِ وَ سَتُدْرِكُهُ يَا جَابِرُ فَإِذَا لَقِيْتَهُ فَاقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ ثُمَّ الصَّادِقُ جَعْفَرُ بْنُ مُحَمَّدٍ ثُمَّ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ مُوسَى ثُمَّ مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ عَلِيُّ بْنُ مُحَمَّدٍ ثُمَّ الْحَسَنُ بْنُ عَلِيٍّ ثُمَّ سَمِيئِي وَ كَنِيئِي حُجَّةُ اللَّهِ فِي أَرْضِهِ وَ بَقِيَّتُهُ فِي عِبَادِهِ ابْنُ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ الَّذِي يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَى يَدِهِ مَسَارِقَ الْأَرْضِ وَ مَعَارِبَهَا ذَاكَ الَّذِي يَغِيْبُ عَنْ شِيعَتِهِ غَيْبَةً لَا يَثْبُتُ عَلَى الْقَوْلِ فِي إِمَامَتِهِ إِلَّا مَنْ امْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ بِالْإِيمَانِ» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۲۳/۲۹۰).

در حال حاضر در عصر امام دوازدهم و در غیبت کبری، فقهای امت از جانب ایشان نایب برای بیان احکام و شریعت الهی هستند و مردم از وجود امام عجل الله تعالی فرجه الشریف چون خورشید پشت ابر بهره می‌برند؛ زیرا خداوند متعال، آیین اسلام را برای مسلمانان پایدار و همیشگی و پیروی از آن را واجب کرده است. روشن است براساس آیه ۵۹ سوره نساء اطاعت ولی امر واجب است و این وجوب در طول وجوب اطاعت از خداوند و پیامبر است. امام بیان‌کننده شریعت الهی پس از پیامبر است و اطاعت از ایشان بدون شناخت امکان‌پذیر نیست. از این رو، شناختن امام واجب است. بنابراین، هیچ‌کس در ترك معرفت امام و تحقیق و کاوش از این موضوع معذور نیست. کسی که در صدد شناخت امامان پس از حضرت محمد صلی الله علیه و آله باشد به باورداشت مهدویت و انتظار می‌رسد.

۲-۲. امام، واسطه رسیدن فیض به بشریت

در روایتی از امام زین‌العابدین علیه السلام آمده است: «خداوند به واسطه ما معصومین است که آسمان را از اینکه به زمین افتد نگاه داشته است. همچنین زمین را از اینکه به اهلش مضطرب شود، حفظ کرده است و خداوند به طفیل وجود ما باران نازل می‌کند و از دل زمین دانه‌ها را می‌رویانند و اگر از ما معصومین در زمین نباشد زمین اهل خود را فرومی‌برد». (حموی جوینی، ۱۳۹۸، ۴۵/۱) با ذکر این حدیث و تمثیل زیبای آیت‌الله صافی گلپایگانی که فرمود: «شاخه‌ها و برگ‌های درخت به واسطه تنه درخت و ریشه آن از آب و مواد معدنی زمین بهره می‌برند چنان‌که خود برگ و شاخه به‌طور مستقیم نمی‌توانند از آب و مواد معدنی تغذیه کنند به همین صورت نیز همه مردم عادی استعداد دریافت فیوضات الهی را ندارند و باید معصومی باشد تا این فیوضات به اهل زمین برسد» (صافی، ۱۳۹۳، ۳۹/۴۱) هم‌اکنون که انسان‌ها در عصر غیبت حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف به سر می‌برند باید باتوجه به اهمیت و ضرورت باورداشت مهدویت و انتظار به تأثیری که این عقیده در زندگی آنها می‌گذارد پی ببرند.

۳. آثار اهمیت و ضرورت باورداشت مهدویت و انتظار در زندگی انسان‌ها

۳-۱. امیدآفرینی، نشاط بخشی و حرکت‌زایی

به‌طور عام در همه ادیان الهی اعتقاد به ظهور یک فرد منجی وجود دارد که موجب امیدآفرینی و نشاط بخشی افراد آن دین و آیین نسبت به اوضاع نامساعد و ناگواری‌هایی که در این دنیا از سمت و سوی ظالمین برای آنها به‌وجود می‌آید، می‌شود. همین امید و نشاط زمینه حرکت‌زایی این افراد را به‌وجود می‌آورد. به‌طور خاص در دین اسلام این منجی که تمام بشریت را از دست ظالمین اعصار و دوران‌های گوناگون نجات می‌دهد مهدی موعود نامیده شده است. در روایتی از حضرت محمد ﷺ آمده است: «نهمین فرزند از فرزندان امام حسین علیه السلام می‌باشد». روایت «أَفْضَلُ أَعْمَالِ أُمَّتِي إِنْتِظَارُ الْفَرَجِ؛ یعنی بهترین اعمال عبادی امت من انتظار فرج امام زمان است» (صدوق، ۱۳۹۹، ۶۴۴/۲) موجب امید و نشاط بخشی و حرکت‌زایی به سمت باورداشت مهدویت و انتظار می‌شود. پس از به‌پایان رسیدن این انتظار در روایات آمده است: «حضرت با ظهورشان سراسر هستی را از عدل و علم توحید و ایمان و برابری و برادری پر خواهند کرد و آیین توحیدی اسلام را که در شرق و غرب جهان وارد شده است را ظاهر کرده و گسترش دهد و امت واحد، حکومت واحد، قانون واحد، نظام واحد را اجرا کرده و تمام افراد بشر را متحد، هم‌صدا، هم‌قدم و به هم پیوسته می‌سازد. با مطالعه این احادیث، پیوسته مسلمانان در انتظار حضرت به سر برده و با حرکت‌زایی و امید و نشاط برای ظهور حضرت تلاش خواهند کرد» (صافی، ۱۳۹۱، ص ۵۹).

۳-۲. حرکت‌های اصلاح‌گرانه و اسلام خواهانه

مسلمانان با باورداشت مهدویت و انتظار برای نیل به جامعه‌ای اسلامی و مصلح همواره تلاش می‌کنند و از هر وسیله‌ای برای اصلاح جامعه در راستای امر شرع و اسلام بهره می‌گیرند تا زمانی که زمینه را برای ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف فراهم کنند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «يَخْرُجُ نَاسٌ مِنَ الْمَشْرِقِ، فَيَوْطِئُونَ لِلْمَهْدِيِّ سُلْطَانَهُ؛ مردمی از مشرق زمین قیام می‌نمایند و برای سلطنت و حکومت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف زمینه‌سازی می‌کنند» (متقی هندی، ۱۳۹۹، ۲/۷). وقتی

مسلمانان با عقیده انتظار، این احادیث را مطالعه می‌کنند همواره برای شبیه‌سازی خود به یاوران حضرت و برای اصلاح هر دین و آیینی که غیرالهی باشد و اندیشه فساد و مادی‌گرایی را ترویج دهد تلاش می‌کنند و اگر قابل اصلاح نباشند به قیام و مبارزه علیه آنها دست می‌زنند. این بینش، مقصد، هدف و انتظار مسلمانان است که خیر و سعادت عموم، عصر آزادی، برابری همگان و آسایش و رفاه، علم و ترقی و عدالت و نیک‌بختی را برای تمام افراد بشر خواهان است (صافی، ۱۳۹۱، ص ۷۴).

۳-۳. مجرای تحقق همه اهداف و آرمان‌های اسلامی

باورداشت مهدویت و انتظار، زمینه‌ای را ایجاد می‌کند تا مسلمانان اهداف و آرمان‌های اسلامی را همواره زنده نگاه داشته و زمینه تحقق آنها از جمله تحقق عدل راستین که بزرگ‌ترین آرمان اسلامی است و در سایه ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف ایجاد می‌شود را فراهم کنند و به آینده امیدوار باشند. در آیات بسیاری از قرآن کریم هشدار داده شده که رها کردن سنگر اخلاص و سعی و عمل در هیچ شرایط و موقعیتی جایز نیست و ضعف و سستی و ناامیدی برای کسی که مهدویت را باور دارد و در انتظار حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف به سر می‌برد، وجود ندارد. مسلمانان باید همیشه این روایت را: «اگر از دنیا یک روز هم باقی مانده باشد خداوند آن روز را آن‌چنان طولانی می‌کند تا مردی از امت من و اهل بیتم برخیزد که نامش همان‌من است و به وسیله او زمین، پس از آنکه از ظلم و جور پر شده از عدل و داد پر خواهد شد» (ماحوزی، ۱۴۱۷، ص ۲۰۸) به یاد داشته باشند و برای تحقق این اهداف و آرمان‌های والا تلاش و جامعه‌ای که برای ظهور مهیاست را فراهم کنند (صافی، ۱۳۹۱، ۳/۳۷۱). از اهداف و آرمان‌هایی که موجب تأثیر در قلمروی زندگی افراد در سایه باورداشت مهدویت و انتظار می‌شود و در اندیشه آیت‌الله صافی می‌توان آنها را یافت عبارتند از:

۳-۳-۱. رفع ستمگری، حق‌کشی و حکمرانی اسلام بر سراسر گیتی

از باورهایی که اعتقاد به مهدویت و انتظار در دل مؤمنین ایجاد می‌کند این است که ظلم و ستمی که از ناحیه ظالمین به آنها می‌رسد، پایدار نیست و روزی فرا خواهد رسید که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف

با ظهور خود همه این ستمگری و حق‌کشی‌ها را خاتمه دهد. در روایتی از پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ آمده است: «لَتَمْلَأَنَّ الْأَرْضُ ظُلْمًا وَعُدْوَانًا، ثُمَّ لِيُخْرَجَنَّ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي حَتَّى يَمْلَأَهَا قِسْطًا وَعَدْلًا كَمَا مُلِئَتْ عُدْوَانًا وَظُلْمًا؛ به‌درستی که زمین پر از ستم و دشمنی می‌شود، سپس مردی از اهل بیت من قیام خواهد کرد تا زمین را از عدل و داد پر کند چنان‌که پر از دشمنی و ستم شده باشد» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۵۱/۱۱۷). «و پس از آن نیز فرشته‌ای بالای سر حضرت ندا می‌دهد: این مهدی است از او پیروی کنید» (مجلسی، ۱۴۰۳، ۵۱/۱۲۵) و سرانجام اسلام پیروز می‌شود و بر سراسر گیتی حکمرانی می‌کند.

۳-۳-۲. شکست نظام‌های استکباری رایج و افزایش کرامت انسان

بشریت سرگردان امروز هرگز گمشده خود را در نظام‌های شرقی و غربی نیافته و نخواهد یافت. این نظام‌ها و مکتب‌های استکباری برای انسان امروز دست‌آوردی جز فروماندگی بیشتر و دشوارتر شدن کارها و مشکلات و فزونی فحشا، منکرات، فساد، گردن‌فرازی و استکبار نداشته است. مردم بسیاری در اقصی نقاط جهان از ظلم و ستم مزدوران و برنامه‌های اقتصادی و سیاسی و نظام‌های استکباری آنها خسته و ناامید شده و روزه‌روز دل‌ها برای قبول اسلام آماده‌تر شده و برای پذیرش برنامه‌های الهی این دین که یگانه راه حل مشکل بشریت است مشتاق شده‌اند. اعتقاد به مهدویت درک انسان را نسبت به کرامت او بیدار می‌کند؛ زیرا مسلمانی که به مهدویت، انتظار و آموزه‌های آن اعتقاد دارد، می‌داند که زمین نه از آن ستم‌پیشگان و استعمارگران، بلکه از آن خداست و فرجام کار برای تقوایپیشگان است و این برتر بودن نسبت به همه انسان‌هایی که بر روی زمین زندگی می‌کنند و زندگی کرده‌اند به دلیل تقوای شخص منتظر است. از دلایل کاهش عزت نفس و کرامت، گناه است، پس شخصی که مهدویت و انتظار را باور دارد اعتقادش موجب تقوا و تقوایش موجب کرامت نفسش می‌شود. مسلمان منتظر با این اعتقادات همواره برای حفظ کرامت نفس و شکست نظام‌های استکباری تلاش می‌کند تا زمینه را برای ظهور حضرت فراهم کند. (صافی، ۱۳۹۲، ص ۱۹)

۳-۳-۳. فروپاشی احزاب شرک آلود غیرانسانی

عقیده به باورداشت مهدویت و انتظار، موجب یک پارچگی بین تمام ادیان الهی می شود و به طور خاص، اتحاد عظیمی بین امت مسلمان (شیعه و سنی) ایجاد می کند. با آنکه اجماع مسلمین از شیعه و سنی و احادیث متواتر بسیاری این باور را تقویت کرده است هم چنان افرادی هم بوده اند که معاندانه برای شکاف بین مسلمانان این اعتقاد را خرافه دانسته و شبهات بسیاری در این زمینه مطرح کرده اند مانند عدم امکان امامت کودک و طول عمر امام زمان عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى و... علاوه بر مسئله انکار، افراد بسیاری نیز در طول تاریخ دست به قیام دروغین زده و خود را مهدی موعود معرفی کرده اند. حکایت محمد بن عجلان با جعفر بن سلیمان و آنچه فقها و اشراف مدینه درباره آنها گفته اند شاهی آشکار در این زمینه است، ولی علمای راستین اسلام با توجه به احادیثی که درباره نشانه ها و صفات حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى آمده است توطئه و بدخواهی این افراد مشرک و کذاب را برملا کرده اند و این وعده حقی است که خداوند متعال در قرآن کریم می فرماید: «بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ؛ بلکه ما حق را بر باطل می کوبیم تا مغز آن را درهم بشکنند، پس بی درنگ، باطل، محو و نابود می شود» (انبیاء: ۱۸). براساس وعده و قانون الهی، باطل نابود شدنی و حق آشکار است و با ظهور حضرت مهدی عَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ تَعَالَى پایدار و همه احزاب شرک آلود غیرانسانی نابود می شوند (صافی، ۱۳۹۲، ص ۹).

۳-۳-۴. از بین بردن جهل، ستم، کینه جویی ها و نژادپرستی ها

مسئله باورداشت مهدویت و انتظار در طول تاریخ موجب شده است تا مسلمانان به ویژه شیعیان با وجود همه مشکلات، مصائب و فشارها سنگر مبارزه را رها نکنند و برای از بین بردن جهل، ستم، کینه جویی و نژادپرستی، هسته مرکزی انقلاب ها علیه نظام های استثمارگر و اوضاع ظالمانه ای که به پا کرده اند برخیزند. با اینکه استضعاف گران، مخالفان رژیم خود را می کوبند، دربند می کنند، به زندان می اندازند و در خاک و خون می کشند، اما باز هم استضعاف شدگان از هر نژادی که باشند سیاه پوست آفریقایی یا سفید پوست آمریکایی به پا می خیزند و مسیر تاریخ را عوض می کنند. به گفته قرآن مجید و تفاسیر، سران قریش از حضرت تقاضا کردند که از فقرا و طبقات پایین اجتماع

فاصله بگیرد؛ زیرا حضور آنها را با خودشان خلاف شأن و اعتبار پوچ خود می دانستند. وقتی پیشنهاد دادند که مجلس آنها با مجلس اشراف از هم جدا باشد حضرت نپذیرفت و این آیه نازل شد: «وَأَصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْعَدْوَةِ وَالْعِيسَىٰ وَيُرِيدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ عَيْنَاكَ عَنْهُمْ تُرِيدُ زِينَةَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَن ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوِيَهُ وَكَانَ أَمْرُهُ قَرْطًا؛ خودت را با آنها که خدا را در بامداد و شامگاه می خوانند و قرب رضای او را می خواهند شکيبا بدار و چشم هایت را از آنها برنگردان درحالی که خواستار زینت زندگی دنیا باشی و اطاعت نکن کسی که دلش را از یادمان غافل کرده ایم و از لذت یاد خودمان محروم ساخته ایم و پیروی هوای خود کرده و کارش از حد گذشته و در افراط افتاده است» (کهف: ۲۸). دین اسلام از همان ابتدا به هر نوع جهل، کینه جویی و نژادپرستی نه گفته است و مسلمان منتظر همواره با مطالعه قرآن و سنت و عمل به آن، این ارزش ها را زنده نگاه می دارد (صافی، ۱۳۹۱، ۳/۳۸۵).

۳-۳-۵. قیام برای برپاداشتن حدود الهی و اجرای حکم و قانون اسلام

خداوند متعال، حضرت محمد ﷺ را برای غلبه بر تمام ادیان تاریخ فرستاده است. در آیات بسیاری از قرآن کریم نوید داده شده است که فرجام کار و آینده زمین برای تقوای پیشگان است: «هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَىٰ وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ؛ او کسی است که پیامبر خود را با هدایت و دین حق فرستاد تا آن را بر همه دین ها پیروز گرداند هر چند مشرکان ناراحت باشند» (توبه: ۳۳). حضرت محمد ﷺ که خاتم انبیاست، دین و آیینش باید ادامه داشته باشد. باورداشت مهدویت و انتظار، این آیین را همواره زنده نگه می دارد و تقویت می کند و دوستی حقیقت، عدالت و نیکوکاری را در دل ها جای می دهد و مردم را برای برتری بخشیدن به کلمه توحید، برپاداشتن حدود الهی و اجرای حکم و قانون اسلام به نهضت و قیام وامی دارد و پیوند ملت را با مبادی و اصول اسلامی پایدار و در عمل، مردم را نسبت به مسئولیت هایی که برعهده دارند، بازخواست می کند.

۳-۳-۶. پایداری در برابر رهبرهای فاسد

نگاهی به تاریخ نشان می‌دهد که مسلمانان همواره در برابر حوادثی مانند تسلط بنی‌امیه، جنگ‌های صلیبی، هجوم چنگیز و استعمار قرن اخیر، پایدار و شکیباده‌اند و علیه آنها جهاد و پیکار کرده‌اند. مهمترین چیزی که مسلمانان را به این شکیبایی، پیکار و جهاد دعوت می‌کرد وعده‌های قرآن و پیامبر ﷺ بود: «این دین از بین نمی‌رود و آینده برای اسلام است. اسلام عالم‌گیر و پرچم حکومت توحید و عدل و حق در سراسر جهان به اهتزاز خواهد آمد و برترین اعمال امت مسلمان انتظار بیان شده است که مسلمانان در کنار باورداشت مهدویت و انتظار، همواره از مرزها و سنگرها حمایت و حفاظت کرده تا آن عصر طلایی و دوران حکومت مطلقه حق و عدالت فرارسد» (صافی، ۱۳۹۱، ۳۱/۲).

۳-۳-۷. مبارزه با فساد، انحراف و تحقق وعده الهی

با مطالعه آیات قرآن، سرگذشت افراد و جوامع و با مشاهده جهان حاضر مشخص می‌شود که در هر عصر و زمانی و در نقاط مختلف جهان، عده‌ای ظالم وجود دارند که با طغیان خود، زندگی را برای افراد دیگر صعب و دشوار می‌کنند. در قرآن آمده است: «وَأَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنَىٰ عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ؛ و بخش‌های شرقی و غربی سرزمین (فلسطین) را که در آن برکت قرار داده بودیم به قومی که پیوسته تضعیف می‌شدند به میراث دادیم و وعده نیکوی پروردگارت درباره (پیروزی) بنی‌اسرائیل به خاطر صبرشان تحقق یافت و آنچه را فرعون و قومش (از کاخ) ساخته و آنچه را افراشته بودند، ویران کردیم» (اعراف: ۱۳۷). مسئله‌ای که همواره مایه امید مسلمانان منتظر بوده، وعده الهی به پیروزی نهایی مستضعفین و محرومین است. تاریخ برمبنای سنت‌ها و وعده‌های الهی سرانجام به نقطه‌ای می‌رود که به نفع طبقه محروم و زیان طبقه غاصب و حاکم است. کسانی که علیه متجاوزان و استثمارگران انقلاب می‌کنند اگر فاقد تمام وسایل هم باشند نیرومندترین اسلحه پیروزی آنها امید به تحقق وعده الهی است، هرچند که مسلمان منتظر با امیدوار بودن، تمام قوای انسانی خود را نیز به کار می‌گیرد؛ زیرا فرد منتظر می‌داند که یکی از

لازمه‌های تحقق وعده الهی، جهاد و پیکار با ظالمین و فساد و انحراف‌های اخلاقی است. اگرچه امر جهاد از فروع دین است، ولی به سمت تحقق اصول دین انجام می‌شود (صافی، ۱۳۹۱، ۲/۳۴).

۳-۳-۸. افزایش مقاومت در برابر بازگشت به جاهلیت

مسلمانی که این عقیده والا را باور داشته باشد اگرچه دنیای مادی امروز به ظاهر روبه جاهلیت گذارده و اهداف عالی انسانی و حقیقت و فضیلت و مابه‌الامتياز بشر از حیوان در بسیاری از جوامع فراموش شده است و طغیان، ظلم، بیدادگری، تجاوز، زور، استبداد، قلدری، استثمار، شهوت‌رانی، ناپکاری، خیانت و ناامنی به صورت‌ها و جلوه‌های نو در جهان رایج شده و روبه‌روز رایج‌تر می‌شود و اگرچه الفاظ و کلمات صلح، عدالت، آزادی، مساوات، برادری، همکاری، تعاون و بشردوستی را در معانی دیگر یا برای مقاصد دیگر به کار می‌برند و اگرچه فاصله بین زورمندان و فرماندهان و زیردستان و فرمان‌بران هر روز زیاده‌تر و رابطه آنها با یکدیگر به رابطه دو انسان برابر هیچ شباهتی ندارد، ولی این توحش تا هرکجا برود چون خلاف خواست‌های واقعی بشر و سیر کمالی او و خلاف عقیده و آرمان اوست پیروز نمی‌شود و سرانجام به شدیدترین وضعی سرکوب و ریشه‌کن می‌شود.

این جاهلی مسلکی هرچه نیرو بگیرد و از هر حلقومی برایش تبلیغ شود و هرچند که آموزش و فرهنگ را با زور قوای انتظامی با آن همگام و همراه کنند عاقبت در برابر منطق آسمانی قرآن که می‌فرماید: «تَعَالَوْا إِلَى كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ - وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا أَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ اللَّهِ؛ بیایید به سوی کلمه و عقیده یکسان و مشترکی بین ما و شما که نپرستیم مگر خدا را و به او شرک نیاوریم و هیچ کدام از یکدیگر را غیر از خدا، رب خود نگیریم» (آل عمران:

۶۴) هرگز از احزاب فاسد و مشرک پیروی نمی‌کند؛ زیرا بنابر آیه قرآن که می‌فرماید: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِن تَطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يُزِدُواكُمْ عَلَى أَغْقَابِكُمْ فَتَنقَلِبُوا خَاسِرِينَ؛ ای کسانی که ایمان آورده‌اید اگر از کسانی که کفر ورزیده‌اند، اطاعت کنید شما را از عقیده‌تان بازمی‌گردانند و زیان‌کار خواهید گشت» (اعراف: ۱۴۹) عقیده دارد که بساط ظلم و فساد برجیده‌شدنی است و اصل انتظار است که در مبارزه حق و باطل صفوف طرفداران حق را فشرده‌تر و مقاوم‌تر می‌کند و آنها را به نصرت خدا و فتح و ظفر نوید می‌دهد و گوش آنها را همواره با صداهای نویدبخش قرآن آشنا می‌کند

هم چنان که نوید داده شده است: «هَلْ يَنْظُرُونَ إِلَّا أَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلَائِكَةُ أَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ أَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ يَوْمَ يَأْتِي بَعْضُ آيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ أَمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا قُلِ انْتَضِرُوا إِنَّا مُنْتَظِرُونَ»؛ آیا با دیدن آن همه آیات و بینات و معجزات بازهم جز این انتظار دارند که فرشتگان نزد ایشان بیایند یا خود پروردگارت بیاید یا بعضی از آیات پروردگارت (نشانه‌های قیامت) بیاید. مگر نمی‌دانند روزی که بعضی از نشانه‌های پروردگارت بیاید کسی که پیش از آن ایمان نیاورده یا در مدت ایمان خود کار خیری را کسب نکرده است ایمان آوردنش سودی ندهد. بگو: منتظر باشید که ما هم در انتظاریم» (انعام: ۱۵۸). این انتظار، مبارزه با بازگشت به عقب و ارتداد است و مکتب سازنده تمام ائمه و یاران خاص و پیروان آنهاست و اگر نادانان یا مغرضان آن را مانند مکتب بیچاره‌ها تن به خواری دادگان، چاپلوسان و مایوسان تفسیر کرده‌اند خود را در ردیف یهود که مصداق «يَحْرِقُونَ الْكَلِمَةَ عَنْ مَوَاضِعِهِ» است، قرار داده‌اند (صافی، ۱۳۹۱، ص ۵۳).

۴. هویت دینی درمقابل پوچی در دنیای کفر

امروزه دنیای غرب بسیاری از قبیاح و مظالم را فخر و مدح می‌داند و برای بشریت از آن تفسیر درست و سودمند می‌کند مانند شعار «انسان امروزه عقلش تکامل یافته و به دین نیاز ندارد و هر فردی که انسانیت داشته باشد، می‌تواند به سعادت برسد». او از این راه، بسیاری از افراد را جذب این شعارهای به‌ظاهر زیبا می‌کند که در عمل آکنده با فساد و فحشاست و ملامتی و مناهی را ترویج می‌کند. مشاهده آمار زندگی آنها نشان می‌دهد که بشر بی‌دین در غرب هیچ هویتی ندارد و به پوچی می‌رسد. مسلمان منتظر هرچند از لذایذ و مادیات دنیا بهره‌چندانی نداشته باشد درکنار اعتقاد به باورداشت مهدویت و انتظار، احساس هویت دینی و امید به آینده در او زنده است (صافی، ۱۳۹۳، ص ۳۹).

۵. بحث و نتیجه‌گیری

جهان بشریت پیوسته به‌سمتی پیش می‌رود که انسان‌ها از ظلم و ستم مستکبرین بیزار و به دنبال پناهگاهی برای آرامش خود هستند و این آرامش را اگر به صورت حقیقی جست‌وجو کنند در سایه دین به آن می‌رسند. از آنجا که دین اسلام، خاتم ادیان و کامل‌ترین دین الهی است

بهترین مأوا برای بشر است. باگذشت زمان، پیروان این دین روبه افزایش است. شاید برخی با دیدن سطحی بگویند در جهان امروز نسبت به سال‌های قبل ظلم و ستم بیش‌تر شده است. طبیعی است که با این حال، افراد به سمت بی‌دینی می‌روند نه دین‌داری. حقیقت ماجرا این‌گونه نیست؛ زیرا در طول زمان همیشه عده کمی از افراد ظالم و ستمکار با حيله و نیرنگ برای رسیدن به مقاصد شوم خود، کفر و بی‌دینی یا تحریف از ادیان را رواج داده و عده زیادی از افراد به دلیل جهل و عدم تحقیق و فرهنگ جامعه‌ای که در آن زیسته‌اند دنبال رو این افراد و رنگ و لعاب دنیوی شده‌اند، ولی در طول زندگی حتی اگر بهره زیادی از دنیای مادی هم نصیبشان شود همچنان به آرامشی که در سایه دین‌داری بدان نائل می‌شوند، نمی‌رسند و پیوسته دچار سردرگمی و تشویش هستند. از زبان بسیاری از افراد بی‌دین یا ادیان دیگر که به اسلام نائل شده‌اند این اعتراف شنیده شده است که آرامشی را که در حال حاضر به آن رسیده‌اند در طول عمر خود حس نکرده‌اند و این آرامشی درونی است و ربطی به رنگ و لعاب دنیوی و مادیات ندارد. باورداشت مهدویت و انتظار در دین اسلام بزرگ‌ترین نقطه قوت دین است و انسان را از رکود و ناامیدی نجات می‌دهد؛ زیرا انسان در سایه امید و تلاش است که زنده است و زندگی می‌کند. این باور، همواره موجب تلاش و پیشرفت و ادامه مسیر زندگی مسلمانان شده و اگر این عقیده در آنها پیرنگ شود زمینه ظهور و تشکیل حکومت حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه می‌شود.

از نکات قابل توجه در مهدویت پژوهی آیت‌الله صافی رحمته الله علیه این است که ایشان علاوه بر مهدویت پژوهی و تحقیق در این عرصه، مداوم در این راه گام برداشته و دیگران را به آن دعوت می‌کرد. ایشان می‌فرمود: «برای تحقق ظهور باید شرایط را هرگونه که در توان است، فراهم کرد و افراد را در عرصه انتظار و باورداشت مهدویت چه در کشور خود چه در کشورهای دیگر یاری رساند». از دیگر نکات مهم ذکر شده در اندیشه ایشان می‌توان حرکت‌های سیاسی، اجتماعی و انقلاب اسلامی را بیان کرد که محرک و الهام‌بخش انقلابیون در دیگر کشورهاست. شخصیت ایشان در عرصه مهدویت، شخصیتی همه‌جانبه و چندبعدی است و پرداختن به بحث مهدویت از منظر ایشان که خود عامل در این عرصه بود دیدی جامع و عمیق به مخاطب می‌رساند.

براساس اندیشه آیت‌الله صافی گلپایگانی از آنجاکه امام واسطه فیض الهی به بشر است اعتقاد به امام مهدی عجل الله تعالی فرجه الشریف و انتظار ظهور امام عجل الله تعالی فرجه الشریف موجب امیدآفرینی، نشاط بخشی و حرکت زایی، مشوق حرکت های اصلاح گرانه و اسلام خواهانه است. همچنین مجرای تحقق همه اهداف و آرمان های اسلامی، رفع ستم گری و حق کشی، حکمرانی اسلام بر همه گیتی، شکست نظام های استکباری رایج و فروپاشی احزاب شرک آلود غیرانسانی، از بین بردن جهل و ستم و کینه جویی ها و نژادپرستی ها، افزایش درک بشر نسبت به کرامت انسان، باعث قیام برای برپاداشتن حدود الهی و اجرای قانون اسلام، عامل پایداری در برابر رهبری های فاسد، موجب تحقق وعده الهی، عامل مبارزه با فساد و انحراف، عامل افزایش مقاومت در برابر بازگشت به جاهلیت و موجب احساس هویت دینی در مقابل پوچی در دنیای کفر می شود.

فهرست منابع

- * قرآن کریم (۱۳۵۵). مترجم: مکارم شیرازی، ناصر. قم: دفتر مطالعات تاریخ و معارف اسلامی.
۱. حموی جوینی، ابراهیم بن محمد (۱۳۹۸). فرائد السمطين في فضائل مرتضى و البتول و السبطين و الاثمه من ذريتهم عليهم السلام. بيروت: مؤسسه المحمودی.
۲. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۳۹۱). انتظار عامل مقاومت. قم: بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود عجل الله تعالی فرجه الشریف.
۳. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۳۹۱). سلسله مباحث امامت و مهدویت. قم: دفتر نشر آثار حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی.
۴. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۳۹۲). باورداشت مهدویت. قم: دفتر نشر آثار حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی.
۵. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۳۹۳). پیام های مهدوی. قم: دفتر نشر آثار حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی.
۶. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۳۹۳). وابستگی جهان به امام زمان. قم: دفتر نشر آثار حضرت آیت الله العظمی صافی گلپایگانی.
۷. صافی گلپایگانی، لطف الله (۱۴۱۹). منتخب الاثر فی الامام الثاني عشر عليه السلام. قم: مؤسسه السیده المعصومه عليها السلام.
۸. صدوق (۱۳۹۹). کمال الدین و تمام النعمه. مترجم: پهلوان، منصور. قم: جمکران.
۹. ماحوزی، سلیمان بن عبدالله (۱۴۱۷). الاربعین. قم: مطبعه امیر.
۱۰. متقی هندی، علی (۱۳۹۹). البرهان فی علامات مهدی آخر الزمان عليه السلام. قم: مطبعه الخيام.
۱۱. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳). الجامعه لدرر اخبار الاثمه الاطهار عليهم السلام. بيروت: دار احیاء التراث العربی.